

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

Siyosiy iqtisod, uning atributlari va funktsiyasi.

Xojiboqiyeva Niginaxon O'tkir qizi.

O'zbekiston Milliy Universiteti Jizzax filiali "Iqtisodiyot va turizm" kafedrasida talabasi.

xojiboqiyevanigina@gmail.com

Annotatsiya: Iqtisodiy fanlar tizimining shakllanishi umumiy iqtisodiy fanni (siyosiy iqtisodiyot) rivojlantirish va uni nazariylashtirish darajasida sodir bo'ladi. Bu jarayon Marksning "kapitalida" cho'qqiga chiqdi va keyin ideokratiyaning asosi sifatida post-fan hukmronligi nuqtai nazaridan to'xtab qoldi. Ushbu haqiqatni anglash iqtisodiy fanlar tizimiga kirish sifatida siyosiy iqtisodiyotning uyg'onish davri zarurligi haqidagi g'oyalarning keng tarqalishiga olib keldi. So'nggi paytlarda uning ko'plab versiyalari e'lon qilindi. Nazariy siyosiy iqtisodning samaraliligining sharti uning asosiy atributlari, printsiplari, tuzilishi va boshqalarni maxsus o'rganishdir. bu muallifning versiyasining atributlari va funktsiyalarini tushuntirib beradigan ushbu yuzning mazmuni.

Kalit so'zlar: Siyosiy iqtisod, nazariya, metodologiya, fikrlash, falsafa, kognitivistika, fan nazariyalari, postfan, mafkura .

Annotation.

The formation of the system of Economic Sciences occurs at the level of the development of general economic Science (Political Economy) and its theorization. This process peaked in Marx's "capital" and then came to a standstill in terms of post-science domination as the basis of ideocracy. This realisation of reality as an introduction to the system of Economic Sciences led to the widespread dissemination of ideas about the need for a renaissance of political economy. In recent times, many versions of it have been announced. The condition for the effectiveness of theoretical political economy is the special study of its main attributes, principles, structure, etc. this is the content of this face, which explains the attributes and functions of the author's version.

Keywords: Political Economy, theory, methodology, thinking, philosophy, cognitivistics, theories of science, postfan, ideology .

Kirish.

Umumiy iqtisodiy fanni (siyosiy iqtisod) o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar meni quyidagilarga olib keldi uni tushunish vositalarini da'vo qilish. Natijada ko'plab kognitiv rejimlar bilan kasal bo'lib, falsafaga qaytdi. Shu bilan birga, filosofiyani talqin qilishda hukmron noto'g'ri tushunchalarni engib o'tish, aqlning mohiyatini va uning ikki shaklini-til va fikrlashni tushunish kerak edi; mohiyatni tushunish matematika misolida fikrlash, uning dogmasini til sifatida rad etish; iqtisodiy fanlarning metodologik mantig'ining mohiyatini tushunish (men); fanni ijtimoiy hodisa va falsafani fan fani va fan nazariylashuvi kanoni sifatida tushunish, asosiy element.

Bularning barchasi siyosiy iqtisodiyot muammolarini talqin qilishda va talabalarni o'qitishda sinab ko'rildi. Davlatning (erg) butun hayoti davomida iqtisodiy rolini, shu jumladan iqtisodiyotni boshqarishning umumiy nazariyasini (markazlashgan xo-zyaystvo) hisobga olmagan holda o'rgandi. siyosiy iqtisodiyotning mazmunini tushunmaydigan; siyosiy iqtisodiyotni umumiy iqtisodiy fan (oen) sifatida shakllantirish tendentsiyasini va uni nazariylashtirish muammolarini tushundi; uning bir qator amaliy fanlarini ishlab chiqdi: jamiyatning moddiy ishlab chiqarish kuchlari (MPSO), pul, EF-fektivlik, mulkchilik, kapitalizm genezisi. Shu nuqtai nazardan pedagogika muammolarini tushunib , ularning yechimini sinab ko'rdi. 83 yoshida siyosiy

iqtisodchining pedagogik faoliyatini tugatgandan so'ng, men "siyosiy iqtisodiyot nima" degan savolga javob izlashni davom ettiraman.

Mavzuning dolzarbligi.

So'nggi yillarda politekonomiyani fan va o'quv intizomi sifatida tiklashning dolzarbligi g'oyasi keng tarqaldi, uning variantlari nashr etildi. Ular qaramaqarshi va jamiyatning umidlariga mos kelmaydi va shuning uchun qidiruv davom etmoqda. XXI asr siyosiy iqtisodiyotini yaratish uning mohiyatini "siyosiy iqtisodiyot nima?" degan savolga javob berish uchun uning mavzusini bilim ob'ektiga aylantirish orqali oldindan tushunishni o'z ichiga oladi.". Litekonomning yarim asrdan ortiq faoliyati davomida u savolning bunday bayonotiga duch kelmadi va bundan tashqari, unga javob oldi.

Siyosiy iqtisodning mazmuni va muammolarini tahlil qiluvchi bir nechta maqolalar va monografiyalar. Siyosiy iqtisodiyotning mohiyatini tushunmasdan, nafaqat uning va umuman iqtisodiy fanlarning (en) rivojlanishi mumkin emas, shuning uchun uning atributlari va funksiyalarini o'rganish dolzarbdir.

"Iqtisodiyot" so'zi 25-asr, "siyosiy iqtisod" iborasi esa 4-asr. U iqtisodiyotning metaforik jihatdan ko'rinmas deb nomlangan ikkita asosiy jihatini etarli darajada aks ettirdi (A. Smit, bozor qonunlari) va ko'rinadigan (davlatning iqtisodiy roli\ erg\ "qo'llar". Stanovsiyosiy iqtisodning dangasaligi tugamadi va shuning uchun unga ilmiy buyurtma va uni amaliy "iqtisodiyot" bilan almashtirish sabablarini tushunish dolzarbdir. Siyosiy iqtisodiyotning rivojlanishi to'xtadi va uning mafkuraviy funksiyasi buziladi, xalqning iqtisodiy ta'limi pasayadi va zombi paydo bo'ladi. Xalqning OENGA bo'lgan qiziqishining uyg'onishi faqat uning talqinidagi adashishlarni bartaraf etish, uning nazariylashtirish darajasida mumkin bo'lgan manfaatlarini himoya qilish uchun uning mohiyati va ahamiyatini tushuntirish orqali mumkin. Siyosiy iqtisodning mohiyati haqidagi savolga haqiqiy javob yo'q bu faqat en asosida mumkin, ammo jamiyatning iqtisodiy amaliyotini, fanni ijtimoiy hodisa va uning funksiyasi, shakllari va evolyutsiyasi, ko'plab fanlarni bilishni talab qiladi. Kelajakdagi siyosiy iqtisodiyotni yaratish imkoniyatlarini baholashda peri qonunini hisobga olish muhimdir G. A. Bagaturiyaning feriy rivojlanishi (1929-2020). Shunga ko'ra, ijtimoiy tizimlarda markaz va atrof-muhit ajratiladi. Enning markazi uning zamonaviy elitasi, avvalo Moskva davlat universiteti va ras eko-nomistlari hisoblanadi. En markazi uning rivojlanishiga turtki beradi deb taxmin qilinadi.

De-Lening o'zida "baliq boshidan chiriydi" degan mashhur gap haqiqatdir - en markazi uni zamonaviy jamiyat ehtiyojlariga talqin qilishning etarli emasligida aybdor. Shu munosabat bilan, iqtisodiyotni nafaqat taniqli, balki boshqa sub'ektlar, shu jumladan joylashmagan va nufuzli universitetlarda ishlaydigan va boshqalar ham o'rganayotganligini yodda tutish muhimdir. ular enning atrofidir va uning vakillari siyosiy iqtisodiyotni boshqacha qabul qilishadi. Bu uzoq vaqtdan beri ma'lum bo'lgan haqiqatva "ina-che kulbalarda o'ylaydi..." degan so'z shaklida. Odamlar uchun en metaforik jihatdan "teri" ma'nosiga ega va shuning uchun uning vakillari uning rivojlanish imkoniyatlarini izlashda davom etadilar. Ular en elitasi ga umid qila olmaydilar.

Markaz va Periferiya vakillari o'rtasida hamkorlik yo'q muqaddas kitobdagi Eklezi-asta fikrining haqiqati tufayli "kambag'alning donoligi e'tiborsiz qoldiriladi". Markaz elitasi qolgan tadqiqotchilarni skudomiyaning asoschilari, proyektorlar, soxta olimlar va boshqalar deb hisoblaydi, u ularning ishlari haqida umuman bilmaydi va ular bilan aloqani istisno qiladi. Markaz elitasi ning skudomiyasi esa en sharoitlariga mos kelmasligi bilan tasdiqlanadi. Dialektik mantiq (DL) tafakkurini o'zlashtirmasdan, elita zamonaviy ilm - fanning asosiy muammosini, shu jumladan Enni-uning nazariylashtirilishi va nazariy siyosiy iqtisodiyotni rivojlantira olmaydi.

Uning talab qilinadigan versiyasini ishlab chiqishda ularning pozitsiyasini oqilona aniqlash kerak. Siyosiy iqtisodning nashr etilgan versiyalarida uning rivojlanishining asosiy muammosi ko'rinmaydi -uning nazariylashtirilishi, bu nazariya va umuman fanning mohiyatini tushunishni

nazarda tutadi va bu iqtisodiy fan emas, balki falsafaning ob'ekti. Ammo zamonaviy falsafa fanning mohiyatini va undan ham ko'proq uning nazariylashuvini etarli darajada tushuntirmaydi. Shunday qilib, u nafaqat ilm-fanni rivojlantirish muammolarini hal qilmaydi, balki uni tushinishda asosiy to'siqdir. Falsafa inqirozining asosiy sabablarini maxsus o'rganmasdan, uning muammolarini hal qila olmaysiz va barcha fanlarning, shu jumladan iqtisodchilarning asoschilarining rad etishini tushunmaysiz. Faqat falsafani nazariylashtirish keng miqyosda ustun bo'lishga imkon beradi nafaqat iqtisodchilar orasida keng tarqalgan "Filo-Sofiyasiz qilamiz" tamoyili. Falsafa - nazariy siyosiy iqtisodiyotni rivojlantirish usuli.

Xususan, "nazariya" umumiy qabul qilingan va zamonaviy so'zini tushuntirishi kerak bo'lgan Fi-falsafa. "Nazariya" so'zining ma'nosi haqida o'ylamasdan, nafaqat iqtisodchilar uni o'z asarlarini nomlash uchun faol ishlatishadi. Ammo bularning barchasi fanning mohiyatini, uning shakllarini va qadimgi yunonlar fanining nazariy loyihasini tushunmaslik nuqtai nazaridan asossizdir. Barcha matnlar nazariya deb ataladi, bu nafaqat nazariyani, balki umuman fanni ham tushunmaslikdan dalolat beradi. Falsafaning vazifasi bo'lishi mumkin bo'lmagan fanning asosiy asoslarini izlamasdan, uning ma'nosini, shu jumladan "nazariya"ni tushunmang.

Odatda, ushbu so'zdan foydalanish matnga obro'-e'tibor berishga xizmat qiladi. va shu bilan muallifga vakolat. Siyosiy-nomik asarlar mavjud bo'lib, unda deyarli har bir so'z uchun ular uni qo'yishadi, bu aslida, albatta, ularning nazariyligidan dalolat bermaydi. Bularning barchasi oen (siyosiy iqtisod) nazariylashuvining dolzarbligini ta'kidlab, uni odamlarning daftariga aylantiradi. Ko'pgina zamonaviy enlar tizim emas va shuning uchun ularning tizimiga (sen) kirish sifatida oen yo'q. Oen faqat Senning atributidir. Bularning barchasi zamonaviy dunyo iqtisodiyoti va xalqning ma'naviy tarqalishi haqida tushunmovchilikni keltirib chiqardi, POLITEKO-nomiyani oen sifatida rivojlantirish uchun ijtimoiy buyurtma yaratdi. Muammoni hal qilish ilm-fan va uning asoslarini fundamental o'rganishni, enning rivojlanish tendentsiyasi va tendentsiyalarini aniqlashni, siyosiy iqtisodiyot nazariyasiga bo'lgan ehtiyojni va uning xususiyatlarini aniqlash uchun OENNING asosiy ta'limotlarini tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Bu haqiqatni umuman ilm-fan va en evolyutsiyasining zamonaviy tushunchasiga mos keladigan versiyasini ishlab chiqish darajasida tushunish mumkin.

Siyosiy iqtisodiyotni nazariylashtirish senni shakllantirish va rivojlantirishning eng muhim vositasidir. Nazariy siyosiy iqtisodiyotning oen sifatida shakllanishi tugallanmagan. "Kapital" XIX asrda hukmronlik qilgan kapitalistik tuzumning "anatomiyasini" (o'sha paytda aytilganidek) tushuntirdi va bu so'zning tor ma'nosida siyosiy iqtisod edi. Uning tushuntirishining sinfiy tabiati unga muqobil versiyani ishlab chiqish uchun ijtimoiy buyurtmaning asosi bo'ldi, bu esa iqtisodiyotga aylandi. K. Marks "... odamlarning ko'zlarini klassik siyosiy iqtisodning xavfli xulosalariga ochdi; shunday qilib, ular endi hech bo'lmaganda bu sohada umuman ilm-fanga ega bo'lmaslik eng xavfsiz ekanligini aniqladilar". Natijada siyosiy iqtisodiyotni rivojlantirish va uni Naro-da o'qitish to'xtatildi. Siyosiy iqtisodiyot oen sifatida yaratilmagan, ayniqsa uning nazariy shakli yo'q. Uning doktrinali tabiati fanning mohiyatini va uning eng rivojlangan shakli-nazariyani tushunmaslik tufayli tan olinmaydi. Enni yaratishning dastlabki bosqichi uning meros qilib olingan kasbiy bilimlarining izolyatsiyasi bilan ajralib turardi. Keyin uni matnlar asosida o'qitish boshlandi. So'nggi asrlarda ularning integratsiyasi, sintezi, tizimlashtirilishi - sen sifatida muvofiqlashtirilgan va bo'ysunadigan enlarning ierarxik tizimini yaratish dolzarbligi tobora ko'proq tushunilmoqda.

Xulosa

Siyosiy iqtisodiyot uning amaliy fanlarining mazmuni nima ekanligini tushuntirmaydi, shu jumladan ekonomiks. Uning rivojlanishi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- A) uni nazariy tushunish metodologiyasini takomillashtirish,
- B) senni nazariylashtirish,

V) uning ba'zi mavzularini talqin qilish hajmidagi nomutanosiblikni va bir qator jihatlarni talqin qilishda nomuvofiqlikni bartaraf etish,

D) siyosiy iqtisod nafaqat bilim (amaliyotni bilish), balki aqlni ham rivojlantirishi kerakligi sababli vizual modellarni rasmiylashtirish (fikrlash va voqelikni analitik tushunish qobiliyati) va boshqalar.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. M. yu. va Trubetskoy A. yu. iqtisodiy nazariyalar va targ'ibot evolyutsiyasi. \ Yangi iqtisodiyot dunyosi . 11-jild, 4-son, 2017-yil, 48-54-betlar
2. Moskva A. I." fanning sof bozor modeli " va fanning siyosiy iqtisodiyoti. \ Karl Marksning ijtimoiy-iqtisodiy nazariyasi: siyosiy iqtisodiy merosning reaktualizatsiyasi. Karl Marks tavalludining 200 yilligiga. - M. "madaniy inqilob", 2018, p. 456, 346-356
3. Ryazanov V. T. zamonaviy siyosiy iqtisod: Neo-marksistik sintez istiqbollari. Qarang:, Aleteya, 2019, 436 s.
4. Quesnay F. tanlangan iqtisodiy asarlar - M. Sotsekgiz, 1960, 551 bet.
5. Voytov A. G. matematika va falsafa. Jamiyatning matematik kompetentsiyasi muammosi. M.: Raritet, 2017. 3-chi qo'shimcha nashr. 216 s.
6. Voytov A. G. til va fikrlash. Metafilosofiya muammolari. Dialektik mantiqning kuchi. M.: raritet, 2017, 118 s.
7. Voytov A. G. iqtisodiy fan metodologiyasi muammolari M.: itd Dashkov, 2019, 286 p .
8. Maltsev Al A. Jahon iqtisodiyotining rivojlanishi sharoitida iqtisodiy fikrning evolyutsiyasi. M.: TEIS 2017 400 s.
9. Voytov va g Iqtisodiyot, iqtisodiyot, bozor. 21-asr siyosiy iqtisodiyoti. M.: ITK Dashkov va ko, 2019. 376 s
10. Sychev N. V. siyosiy iqtisodiyotning falsafiy jihatlari. M. ALINK, 2018.